

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! I en tid av ökat internationellt beroende är det naturligt att Sverige i sin utrikespolitik i allt högre grad tar ställning till vad som sker i vår omvärld. Inte minst har kampen för politisk frigörelse och de fattiga folkens krav på likställdhet engagerat en bred svensk opinion. Insikten har ökat om alla folks gemensamma ansvar för de frågor som i sista hand gäller mänsklighetens fortbestånd – kontroll av kärnvapen, hejdande av kapprustningen, hushållning med naturresurserna, jämnare fördelning av jordens rikedomar och skydd av miljön. Det är bakgrunden till vårt omfattande engagemang i FN och andra internationella organisationer, där vi deltar i arbetet för fred och en rättvis världsordning. Vi har tagit ställning mot förtryck och starkt reagerat mot sociala och ekonomiska orättvisor. Vi har gett stöd åt strävandena efter nationell frigörelse från kolonialt förtryck. Vi har hävdad de små staternas rätt till oberoende gentemot stormakterna.

En förutsättning för att denna aktiva utrikespolitik skall vinna respekt och få tyngd är att vi konsekvent fullföljer den svenska neutralitetspolitiken. Vår obundna position i förhållande till maktblocken i världen underlättar för oss att självständigt ta ställning i internationella frågor. En aktiv utrikespolitik kan samtidigt understryka vårt oberoende och på så sätt stärka tilltron till neutralitetspolitiken.

Det nordiska området har under hela efterkrigstiden varit anmärkningsvärt fritt från spänningar. Stabiliteten i vår del av världen sammanhänger med det säkerhetspolitiska mönster som skapats i Norden. I detta mönster ingår den svenska neutralitetspolitiken, stödd på ett efter våra förhållanden starkt försvar, som en väsentlig faktor.

Utvecklingen i fråga om strategiska vapen och den större vikt som lagts vid vissa vapensystem har på senare år riktat ökad uppmärksamhet på Nordens strategiska läge. Vi bör noga följa denna utveckling. Det bör enligt vår uppfattning ligga i allas, också supermakternas, intresse att stabiliteten i området bevaras.

Sammanhållningen mellan de nordiska länderna tar sig bl. a. uttryck i ett långtgående praktiskt samarbete som sträcker sig till samhällslivets alla områden och som är till omedelbart gagn för våra länders medborgare. I internationella frågor pågår ett fortlöpande nordiskt samråd och samarbete. Det ger oss större möjligheter att göra konstruktiva insatser för internationellt samförstånd.

Läget i Europa som helhet har konsoliderats genom arbetet inom konferensen om säkerhet och samarbete i Europa, som avslutades i Helsingfors förra sommaren. Konferensen ingick som ett viktigt led i den pågående avspänningsprocessen. De deltagande staterna gjorde en samlad genomgång av ett stort antal frågor av gemensamt intresse och kom överens om riktlinjer för det fortsatta samarbetet på en rad väsentliga områden. Samtidigt skapade man en utgångspunkt för fortsatta överläggningar om en vidare utbyggnad av samarbetet och om en ytterligare stabilisering av det säkerhetspolitiska läget i Europa.

Bland de konkreta resultat som redan kunnat noteras efter Helsingforsmötet kan nämnas att Sverige mottagit ett flertal föransmälningar av militära manövrar. Informations- och kontaktmöjligheterna på det ekonomiska området har i flera fall förbättrats. Konferensens slutdokument ger oss större möjligheter att aktivt ta upp frågor om mänskliga kontakter, t. ex. familjeåterföreningsfall, med de östeuropeiska staterna. Vissa positiva resultat har här uppnåtts. På informationsområdet har smärre förbättringar av svenska journalisters arbetsvillkor åstadkommit.

Vi ser det som en framgång att respekt för de mänskliga rättigheterna skrivits in i slutdokumentet som en norm för mellanstatliga förbindelser, jämställd med övriga. På svensk sida har vi understrukt att påtalande av förtryck och ofrihet är ett sätt att värna om avspänningspolitiken. Vi kommer att fortsätta att delta i den internationella opinionsbildningen mot brott mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Representanter för samtliga deltagarstater kommer att mötas i Belgrad nästa år för att studera hur konferensens principer och rekommendationer genomförts samt för att besluta om ytterligare åtgärder. Det är en omfattande och tidskrävande process att genomföra alla rekommendationerna i slutdokumentet, och den ställer stora krav på tålmod och realism hos deltagarstaterna.

Inför Belgradmötet har alla europeiska stater ett berättigat intresse av att förhandlingarna i Wien om ömsesidiga styrkereduktioner bedrivs med skyndsamhet. Även om vissa tecken på ett närmande mellan parterna kunnat skönjas under senare tid är skillnaderna i förhandlingsbud fortfarande betydande. Sverige är inte med i dessa förhandlingar och ser f. n. inte heller skäl att begära ett deltagande. När vi ändå uttrycker besvikelse över den långsamma framstegstakten beror det på att utgången av dessa förhandlingar i sista hand berör alla europeiska staters säkerhet. Konkreta resultat skulle stärka förtroendet för viljan till verklig avspänning.

Föreningens staternas och Sovjetunionens gemensamma ansträngningar att minska riskerna för ett kärnvapenkrig utgör grunden för de senaste årens avspänningsprocess. De båda länderna strävar efter att stabilisera sitt inbördes förhållande och förhindra att situationer uppkommer som i sina yttersta konsekvenser kan leda till en kärnvapenkonflikt. Avspänningen innebär emellertid inte att den ömsesidiga misstron och motsättningarna upphört mellan Föreningens staterna och Sovjetunionen. På båda sidor kan vapen med fruktansvärd verkan omedelbart sättas in mot den andra makten. Vi måste dessutom vara uppmärksamma på att supermakterna fortfarande kan komma att söka främja de egna intressena runt om i världen med hot, påtryckningar, militärt bistånd och andra medel.

En fortsatt avspänning i världen innebär inte att skillnaderna i samhällssystem försvinner. Den får heller inte innebära att debatten om dessa skillnader upphör. Tvärtom borde avspänningen möjliggöra en vidgad diskussion om centrala politiska och ideologiska frågor, inom och mellan länderna. Det innebär att även samhällssystemen som sådana tas upp

till granskning – hur de lyckats tillfredsställa elementära mänskliga behov, vilken grad av social och ekonomisk rättvisa de nått, hur stort inflytande medborgarna har i samhället och vilken grad av personlig och kulturell frihet som finns. Vi avser att ge fortsatta bidrag till denna debatt genom att även internationellt diskutera frågor om politisk, social och ekonomisk demokrati och genom att stå fast vid vår grundläggande kritik av såväl kapitalistiskt som kommunistiskt fåtalsvälde.

Inom den europeiska gemenskapen har man nyligen lagt fram en rapport med planer på en mer samordnad utrikespolitik och ett närmare samarbete mellan de nio EG-länderna. Vi har anledning att noga följa dessa samarbetssträvanden, som är av betydelse för hela Europa. Det är viktigt att gemenskapen visar en öppenhet utåt. En intimare samverkan inom EG får inte leda till att möjligheterna för ett ökat alleuropeiskt samarbete begränsas. Planerna på ökad utrikespolitisk samordning inom EG bekräftar riktigheten av regeringens bedömning när den avvisade tanken på ett svenskt medlemskap i gemenskapen.

Strävandena att ytterligare fördjupa samarbetet inom EG ger oss anledning att värna om det mellanstatliga samarbete som bedrivs inom Europarådet. Där deltar både EG-staterna och flertalet andra västeuropeiska stater. Sverige verkar för att Europarådet skall förbli ett centralt organ på sådana viktiga områden som exempelvis skyddet av mänskliga rättigheter.

I Spanien har kraven på demokrati och social rättvisa fått ökad styrka efter diktatorn Francos död i höstas. Regimen har svarat med vissa upp- mjukningar av sin politik. Men alltjämt finns diktaturens grunddrag kvar. Demonstrerande medborgare faller offer för polisens brutalitet. Faran växer att förändringarna kommer för sent, att tålmodet tryter och att folkets så länge undertryckta längtan efter ett fritt och rättvist samhälle bryter sig väg med våldsamt kraft.

En förändring i Spanien kan endast genomföras av det spanska folket självt. Den internationella opinionens uppgift är att ständigt hålla kraven på en förändring till ett demokratiskt statskick i landet levande. Sverige deltog tillsammans med andra europeiska stater i protesterna mot Franco-regimens grymheter. I dag sluter vi upp med förnyad styrka bakom de demokratiska krafterna i Spanien och ger vårt stöd åt de många spanjorer som under svåra omständigheter aktivt verkar för ett fritt och mer jämlikt samhälle.

I Portugal pågår arbetet att bygga upp ett demokratiskt samhälle efter många års fascistiskt förtryck och politisk isolering. Ett femhundraårigt kolonialvälde har avvecklats med beundransvärd snabbhet. Det är naturligt att den nya portugisiska regeringens strävan mot politisk frigörelse och ökad social och ekonomisk rättvisa möter stora svårigheter. Inte minst ekonomin är utsatt för hårda påfrestningar.

Sverige har önskat bidra till det portugisiska utvecklingsarbetet genom samarbete på de ekonomiska och sociala områdena. Vi har spelat en aktiv roll i arbetet på att upprätta en särskild fond för Portugals indu-

strialisering inom EFTA. Svenskt-portugisiskt samarbete har inletts på bl. a. bostads- och utbildningsområdena. Folkrörelserna i Sverige och Portugal har påbörjat ett omfattande samarbete. Vårt stöd till Portugals strävanden att förbättra villkoren för sina medborgare och ge demokratin fotfäste måste förbli starkt.

Portugisernas uttåg från de forna kolonierna markerar slutet på en epok. Hela efterkrigstiden har präglats av de gamla imperiernas sönderfall och det koloniala systemets upplösning. Folken har krävt, kämpat för och uppnått sin rätt till självbestämmande och självständighet.

Men den politiska självständigheten har bara varit ett första mål. Den nationella frigörelsen får sin fulla innebörd först när de nya staterna också får möjlighet att själva styra sin egen ekonomiska och sociala utveckling. Denna möjlighet är i dag starkt begränsad. Världens handel, industri och finansinstitutioner präglas i alltför hög grad av industriländernas ekonomiska makt och intressen. Detta har bidragit till ojämlikheten i de ekonomiska förbindelserna och den djupt orättvisa fördelningen av världens totala resurser.

Utvecklingen i de fattiga länderna måste väsentligen vara deras eget ansvar. De nödvändiga sociala och politiska reformerna i dessa länder kan bara genomföras av dem själva. Men u-länderna är samtidigt enligt vår mening i sin fulla rätt när de med ökad kraft begär förändringar i det internationella ekonomiska systemet och ett väsentligt utökat bistånd från den rika världen.

Vad vi gör för u-länderna är en fråga om internationell solidaritet. En förutsättning för att genomgripande förändra relationerna mellan i- och u-länder är att de rika ländernas medborgare vinner insikt om att den fattiga världens problem också är deras egna. Vi behöver göra klart för oss att dessa problem har ett samband med vår egen välståndsutveckling. Ett villkor för att de skall kunna lösas är att de ekonomiska relationerna mellan den rika och den fattiga världen ändras. Vi behöver också göra klart för oss att klyftorna mellan länder och folk, liksom klyftor mellan samhällsklasser och raser, på sikt är en fara för världsfreden.

Förhållandet mellan rika och fattiga länder har alltmer kommit i förgrunden i FN:s arbete. Bl. a. har två extra generalförsamlingar dragit upp riktlinjerna för en ny ekonomisk världsordning. Nu arbetar en grupp i- och u-länder i konferensen om internationellt ekonomiskt samarbete i Paris bl. a. på att söka ge konkret innehåll åt de allmänna FN-rekommendationerna. Sverige deltar aktivt i denna dialog. Våra insatser och ställningstaganden i dessa sammanhang kommer att närmare redovisas i den handels- och valutapolitiska deklARATIONEN.

Förhållandet till länderna i tredje världen har blivit en allt viktigare del av den svenska utrikespolitiken. I vår u-landspolitik sluter vi starkt upp bakom kraven på varje nations rätt till självbestämmande. Det är en huvudprincip för vårt arbete också inom olika internationella organisationer. Vårt stöd för nationella befrielsesträvanden, vårt mottagande av

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

politiska flyktingar från Latinamerika, vårt arbete mot kolonialt förtryck, vår kritik av utländsk intervention och vår medverkan i strävandena att minska de små nationernas beroende av supermakterna har skapat förutsättningar för ett förtroendefullt samarbete med många av de nya staterna. Den svenska politiken avseende södra Afrika och Indokina har här betytt särskilt mycket.

Vårt intresse för ett politiskt samarbete med tredje världens länder visar vi genom att delta som gäster vid möten med de alliansfria staterna. Även om mycket som beslutas inom denna grupp skiljer sig från svenska ståndpunkter delar vi dess filosofi om nationernas rätt till oberoende och självständighet. Den alliansfria rörelsen är en viktig dynamisk faktor i den internationella politiken, och vi avser att även i fortsättningen hålla nära kontakt med den.

Vi har vidare inlett ett nära bilateralt samarbete, baserat på ömsesidiga intressen, med ett stort antal länder i Afrika, Asien och Latinamerika. Vi har ett omfattande utvecklings-samarbete med ett antal av dessa stater. Vi har också växande industriella och kommersiella förbindelser med många av dem. Regeringen kommer senare att ta upp frågan om hur våra relationer med u-länderna på olika områden skall utformas och ytterligare utvecklas.

Det svenska stödet till strävandena för nationell frigörelse har under det senaste decenniet även tagit sig uttryck i ett starkt stöd åt det vietnamesiska folkets befrielsekamp. Nu har kriget i Indokina äntligen upphört. Folken där kan under fred och oberoende börja bygga upp sina länder efter det moderna krigets ohyggliga förstörelse. Det snart återförenade Vietnam önskar få till stånd ett vidsträckt samarbete med andra länder i detta återuppbyggnadsarbete. Vi menar att det är ett internationellt ansvar att medverka i denna gigantiska uppgift. Inte minst gäller det dem som medverkade till förstörelsen.

I södra Afrika står folken inför stora förändringar efter upplösningen av det portugisiska kolonialväldet. I Moçambique, liksom i Guinea-Bissau, kunde en enad befrielse-rörelse ta över makten. I Angola följdes befrielsen av ett tragiskt inbördeskrig, där utländska trupper och intressen var inblandade. Sverige tog klar ställning mot all utländsk inblandning i Angolas inre angelägenheter. Det var naturligt att vi särskilt vände oss mot att den rasistiska regimen i Sydafrika sände stridskrafter från det ockuperade Namibia in i Angola för att bekämpa MPLA. Vi vill nu uttrycka förhoppningen att det angolanska folket skall få tillfälle att i fred och försoning bygga upp sitt land, utan utländsk inblandning.

För några veckor sedan fattade regeringen beslut om en första svensk biståndsinsats för det nu självständiga Angola. Regeringen är beredd att fortsätta sitt stöd för att bidra till ett befästade av landets nyvunna självständighet och för att främja en utveckling mot ekonomisk och social jämlikhet för det angolanska folket.

Det är uppenbart att bildandet av de nu fria staterna Angola och Moçambique kommer att påverka frigörelsekampen i södra Afrika i stort.

Därvid prövas nu åter om förändringar kan åstadkommas endast genom väpnad revolution eller om det kan finnas en fredlig väg att utrota resterna av kolonialism och apartheid i Afrika. På svensk sida kan vi inte förespråka våld, men vi kan förutse att fortsatt förtryck och exploatering till slut gör att den väpnade kampen bryter ut. Det är i första hand de vita regimernas omedgörlighet och förtryck av den svarta befolkningsmajoriteten som drivit fram vad som nu kan befaras bli en våldsamt utveckling i södra Afrika med oändliga lidanden för hela befolkningen. Den kan få allvarliga internationella återverkningar. Läget i södra Afrika utgör därmed ett hot mot freden. Detta är bakgrunden till att FN:s säkerhetsråd kan och enligt svensk uppfattning bör besluta om sanktioner mot Sydafrika liksom redan skett mot Rhodesia.

Det är ett oeftergivligt krav att majoritetsstyre snarast införs i Rhodesia. Befrielseörelsernas krav på oberoende måste tillgodoses. I avvaktan härpå förordar vi på svensk sida att sanktionerna mot landet ytterligare skärps. Vi är beredda att inom ramen för en FN-aktion öka vårt bistånd till Moçambique, som beslutat att tillämpa sanktionerna och stänga sin gräns mot Rhodesia.

Sydafrika måste nu dra tillbaka sina trupper och sin administration i Namibia och därmed göra slut på sin olagliga ockupation av landet. Därefter bör befolkningens vilja utrönas genom val under FN:s överinseende. Vi har gett vårt stöd till förslag i FN:s säkerhetsråd om skärpta påtryckningar mot Sydafrika till följd av läget i Namibia, bl. a. i form av förbud mot all vapenhandel med Sydafrika.

En grundläggande förändring måste också ske i det sydafrikanska samhället, vars hela struktur nu vilar på apartheidsystemets groteska filosofi. Denna politik innebär en ständig kränkning av FN-stadgan och alla vedertagna principer om mänskliga rättigheter. Läget i Sydafrika är sådant att det enligt vår uppfattning motiverar ekonomiska sanktioner. Det har tyvärr inte gått att vinna gehör för dessa tankar hos landets viktigaste handelspartner. De har inga utsikter att förverkligas i dag. Regeringen vill rikta en ny uppmaning till svenska företag att avstå från investeringar i Sydafrika.

Ansvar för utvecklingen i södra Afrika delas såväl av länderna i området som av FN:s säkerhetsråd, och särskilt dess permanenta medlemmar. Rådet har möjlighet att tillgripa åtgärder som skulle påskynda en utveckling mot ett fritt södra Afrika. De som vänder sig mot sådana åtgärder ger därmed ett indirekt stöd åt regimerna i Rhodesia och Sydafrika.

I Mellersta Östern kvarstår den kanske farligaste konflikthärden i dagens internationella politik. De förhandlingar som förts efter kriget 1973 har gett vissa värdefulla resultat. Ett andra Sinaiavtal träffades i fjol mellan Israel och Egypten. En återuppbyggnad är på väg i delar av de tidigare stridszonerna. FN:s fredsbevarande styrkor, i vilka trupp från vårt land ingår, har fått nya uppgifter genom bevakningen av den buffertzonen som skiljer de båda parterna åt. De underliggande problemen

i Mellanösternkonflikten har dock ännu inte angripits. Samtidigt har den tragiska händelseutvecklingen i Libanon medfört att konflikten fått en ny oroande dimension.

Risken kvarstår därmed för en ny väpnad konflikt i stor skala. Parterna torde visserligen vara medvetna om att ett nytt krig med än mer moderna och effektiva vapen skulle åstadkomma oerhörd förödelse också bland civilbefolkningen. Erfarenheten säger oss dock att en väpnad konflikt kan uppfattas som oundviklig om inga framsteg görs i arbetet att lösa problemen i politiska förhandlingar.

Mellanösternfrågan har behandlats i FN vid flera tillfällen under det gångna året. Sverige har där sökt verka för sådana uttalanden och lösningar som positivt inverkar på förhandlingsarbetet och som tar hänsyn till alla berörda parter's vitala intressen.

Inför den gångna höstens generalförsamling gjorde vi från svensk sida en aktiv diplomatisk insats för att motverka förslag om att utesluta eller suspendera Israel från dess medlemskap i FN. Under församlingen tog Sverige kraftigt avstånd från FN-majoritetens beslut att jämställa sionism med rasism.

Sverige har vidare uttalat sig både i generalförsamlingen och i säkerhetsrådet för att Palestinaaraberna skulle få framlägga sina synpunkter på hur problemen i området bör lösas. Palestinaaraberna har representerats av PLO, som enligt vår uppfattning är deras mest auktoritative talesman.

Flertalet parter i konflikten i Mellanöstern har uttalat sig för att Genèveförhandlingarna snarast återupptas. Sverige är av samma åsikt. I sakfrågan utgår den svenska politiken från principerna i säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338. Vi fäster avgörande vikt vid att Israel jämte varje annan stat i området får sin existens och sin självständighet tryggad inom säkra och erkända gränser. I den viktiga frågan om Israels gränser anser vi att läget före junikriget 1967 måste vara utgångspunkten. Den svenska regeringen har konsekvent stött principen i resolution 242 att förvärv av områden genom krig är oacceptabelt. Den israeliska ockupationen av arabiska områden sedan 1967 kan inte rättfärdigas.

Under säkerhetsrådets debatt i januari i år föreslogs att till riktlinjerna från 1967 skulle läggas bl. a. ett uttalande till stöd för Palestinaarabernas krav på nationella rättigheter, däribland rätten att bilda en egen stat. Sverige ställer sig i princip bakom detta krav. Vi har redan tidigare framhållit att Palestinaarabernas situation inte får betraktas som enbart ett flyktingproblem utan som en fråga om rätt till nationell existens.

Det är vår övertygelse att freden i området bara kan bli bestående om den vilar på politiskt förtroende lika väl som på militära säkerhetshänsyn. Alla parter måste visa förhandlingsvilja och respekt för varandras intressen. Förtroende kan endast skapas genom kompromisser och överenskommelser mellan Israel, arabstaterna och Palestinaaraberna. Freden blir annars inte mer än ett vapenstillstånd som tvingar folken att leva i fortsatt oro och som ständigt hotar att förbytas i öppet krig.

Avspänningen mellan supermakterna måste åtgärdas av åtgärder som

leder till en begränsning av rustningarna. Till avspänningens motsägelser hör att statsledningarna i Moskva och Washington för att värja sig mot intern kritik av avspänningspolitiken eller för att förstärka sina positioner i förhandlingarna om rustningsbegränsning kan frestas att öka sina militära satsningar. Teknologiska genombrott som möjliggör framställning av nya vapensystem, kraven från de militära etablissemangen, önskan att behålla arbetstillfällen inom försvarsindustrin, misstro och överdriven sekretess om militära utgifter kan motverka den politiska viljan att nå verkliga resultat i nedrustningsförhandlingarna.

Samtalen mellan Förenta staterna och Sovjetunionen om begränsning av de strategiska vapnen, de s. k. SALT-förhandlingarna, utgör ett viktigt led i avspänningsprocessen. Överenskommelserna att inte bygga ut omfattande antirobotsystem har inneburit att principen om strategisk jämvikt byggd på avskräckning stadfästs. Hittills har emellertid inga avgörande framsteg gjorts mot målet att hejda kapprustningen.

Den långsamma framstegstakten i förhandlingarna innebär också ständiga risker att nya teknologiska genombrott kan hota de resultat som redan uppnåtts. Den internationella opinionen har en viktig pådrivande roll att spela i detta sammanhang. Förhandlingarna rör förhållanden som påverkar hela omvärldens säkerhet. Alla stater har rätt att kräva att supermakterna uppfyller de löften de gett om effektiva åtgärder för att hejda kapprustningen och inleda nedrustning.

Supermakternas fortsatta satsningar på utbyggnad av kärnvapenarsenalerna bidrar till uppfattningen att innehav av kärnvapen medför särskild prestige. Den alltmer utbredda kunskapen om tekniken för framställning av klyvbart material innebär samtidigt att allt fler länder får förmågan att framställa kärnvapen. Därtill kommer att starka kommersiella intressen tycks göra det svårt att gå tillräckligt långt i fråga om kontroll.

Denna situation innebär allvarliga påfrestningar för det internationella arbetet att förhindra ytterligare spridning av kärnvapen. Den konferens för granskning av icke-spridningsfördragets tillämpning som hölls i Genève förra året lyckades trots starka motsättningar ena sig om vissa rekommendationer i syfte att hindra vidare kärnvapenspridning. Risken för en sådan spridning utgör ändå ett av de svåraste nedrustningsproblem vi står inför. Sverige kommer att ta nya initiativ i denna fråga. Särskilt gäller det att förbättra den internationella kontrollen av handhavandet av klyvbart material. I detta syfte har de största leverantörsländerna nyligen beslutat att tillämpa nya riktlinjer för export på kärnkraftens område. Dessa innebär i vissa avseenden strängare krav än nuvarande internationell praxis. Regeringen har i dagarna beslutat att Sverige för sin del skall tillämpa liknande riktlinjer.

Inga konkreta resultat har under 1975 uppnåtts i de två huvudfrågor som diskuterats vid nedrustningskonferensen i Genève, förbud mot kemiska vapen och ett fullständigt kärnvapenprovstopp. På svensk sida har vi tagit initiativ till en förnyad diskussion av provstoppfrågan vid årets möte med nedrustningskonferensen. Enligt vår åsikt kan inte längre

supermakterna med anspråk på trovärdighet göra gällande att tekniska hinder föreligger mot en effektiv övervakning av efterlevnaden av ett provstoppsavtal. Vi avser att förelägga konferensen ett förslag om att ett globalt övervakningssystem skall upprättas som kan upptäcka, lokalisera och identifiera även små kärnladdningsexplosioner.

På svenskt initiativ har en översyn inletts av FN:s roll på nedrustningsområdet. Den av generalförsamlingen tillsatta kommittén står under svenskt ordförandeskap. Vår förhoppning är att kommitténs arbete skall bidra till att stärka FN:s möjligheter att effektivt behandla nedrustningsproblemen. Vi har också förordat att FN tar upp ett vidare samarbete med folkrörelser och andra enskilda organisationer, som kan utträta ett betydelsefullt arbete för att väcka världssopinionen för nedrustningens sak.

Sverige har vidare tillsammans med Mexico tagit initiativ till en FN-utredning som bl. a. syftar till en ökad öppenhet i staternas redovisningar av sina militärbudgetar. En sådan redovisning skulle öka förtroendet mellan staterna och underlätta förhandlingar om nedrustning.

På ett närbesläktat område, frågan om förbud mot användningen av vissa särskilt inhumana konventionella vapen, exempelvis napalm, hoppas vi att arbetet under det kommande året skall kunna avslutas framgångsrikt.

Nedrustning är inte bara ett naturligt mål för arbetet att främja och fördjupa avspänningsprocessen. Ett klart samband föreligger också mellan nedrustningsarbetet och strävandena efter en ny ekonomisk världsordning. Satsningarna på upprustning tar oerhörda mänskliga och materiella resurser i anspråk som i stället bör användas för framsteg mot ekonomisk och social rättvisa. Detta samband kommer vi att med kraft hävda i den internationella debatten om fred och utveckling.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Vårt lands alliansfria utrikespolitik syftar till att vi skall kunna upprätthålla neutralitet i krig. Detta har varit och är själva grunden för den svenska säkerhetspolitiken, och jag tror vi med rätta kan säga att vår neutralitetspolitik möts med respekt och tilltro av vår omvärld.

Vår fasta neutralitetspolitik ger oss goda möjligheter inte bara att vara med i det internationella samarbetet på många områden utan också att aktivt påverka det internationella skeendet. Därför är alliansfrihet och neutralitet inte detsamma som isolationism. Innehållet i regeringsdeklarationen ger vid handen att regeringspartiet har samma syn på våra möjligheter i detta avseende.

Sverige har nu sedan en tid tillbaka varit medlem av FN:s säkerhetsråd. Det har inneburit att vårt land genom sin röst har tagit aktiv ställning till en lång rad svåra internationella problem, som bara behandlas i rådet. Detta ställer stora krav på vårt land och framför allt på dem som har att företräda Sverige i detta sammanhang. Det är mitt intryck att vår delegation på ett hedrande sätt fullföljer våra åtaganden. Det är självklart

att en eller annan nyansskillnad i bedömningen av den ena eller andra enskilda frågans hantering i FN kan föreligga mellan regeringen och oss, men det vore att förstora dessa skillnader om jag här skulle ta upp varje enskild sådan punkt. Jag tycker i stället det finns anledning att understryka den enighet kring den svenska utrikespolitikens huvudlinjer som föreligger.

Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa avslutades förra året. Dess resultat har sammanfattats i den s. k. Helsingforsdeklarationen, som enligt min mening lägger en god grund för en fortsatt avspänning i Europa.

Till det mest positiva i denna deklaration hör främst förpliktelsen att ingen stat med våld får förändra de nuvarande gränserna i Europa. Därmed borde en del av den misstro som tidigare rådde mellan länderna i Öst- och Västeuropa kunna undanröjas.

Till det positiva hör också bestämmelserna om rätt för splittrade familjer att återförenas, bättre information mellan länderna och över huvud taget en mänskligare syn på förbindelserna mellan länder och folk.

Vad det nu gäller är att omsätta principerna från Helsingfors i praktisk handling. Liksom regeringen beklagar jag att en del stater uppenbarligen inte tillmäter dessa principer samma värde som t. ex. icke-våldsprincipen.

Fortfarande är det så att splittrade familjer inte får återförenas. Familjen Agapov är ett av flera exempel på detta. Fortfarande förvägras människor i diktaturstater inom och utom Europa den självklara rätten att färdas fritt över gränserna, att ge och ta information, att tala och skriva fritt.

Om Helsingforsdeklarationen skall ha något värde borde detta inte kunna ske – inte ens under hänvisning till nationella lagar och bestämmelser. Självklara mänskliga fri- och rättigheter har FN:s medlemsstater anslutit sig till. Principerna från Helsingforsavtalet bara förstärker detta. Dessa deklarationer måste nu bli en del av människornas vardag. Alla stater delar ansvaret för att göra detta möjligt. Den svenska regeringen får inte försumma något tillfälle att påverka andra stater att i sin politik uppfylla Helsingforsdeklarationen.

Det har sagts från vissa håll att strävanden till ökade mänskliga kontakter och vidgad information över gränserna skulle innebära ett hot mot det egna samhällssystemet. Låt mig då upprepa den fråga som centerns talesman Johannes Antonsson vid förra årets utrikesdebatt ställde: Vad är det egentligen för kvalitet på det samhällssystem som känner sig hotat av ökade mänskliga kontakter och ökad information om hur andra människor har det? För oss och för vår svenska demokrati är dessa frågor lösning inte ett hot utan en tillgång – en tillgång för fredens sak.

Herr talman! Situationen i Mellersta Östern inger fortfarande stor oro. Sinaiavtalet och andra avtal som slöts mellan Israel och en del av dess grannar tycktes till en början innebära möjligheter till fredliga lösningar i området. Vi kan bara hoppas att parterna skall kunna fortsätta på den vägen. Situationen har de senaste månaderna förvärrats väsentligt genom

händelserna i Libanon. Fanatism på ömse sidor har nu resulterat i en total skövling av detta land. Jag finner anledning att ställa frågan om inte situationen i Libanon gör ett FN-ingripande där lika motiverat som det var i Cypernkrisen. Utan jämförelser i övrigt kan vi konstatera att FN-insatserna på Cypern förhindrade en blodsutgjutelse av den omfattning som med stor sannolikhet annars hade blivit följden.

En förutsättning för att kunna bilägga motsättningarna i Mellersta Östern är, som jag ser det, att de i konflikten inblandade parterna ges tillfälle att presentera sin syn på problemen och att delta i förhandlingsarbetet. Så skedde inte efter krigen 1956 och 1967, och någon fred kom inte heller då till området.

Vår mening är – och den har vi givit uttryck för många gånger tidigare – att grunden för en fredsuppgörelse i Mellersta Östern måste vara att Israels rätt att existera som stat inom säkra och erkända gränser garanteras. Samtidigt måste palestiniernas rätt till självständighet respekteras. Från centerpartiets sida har vi mot denna bakgrund funnit det naturligt att PLO, såsom företrädare för palestinierna, fått tillfälle att i FN framlägga sin sak.

Vi måste inse att upprepade våldshandlingar inte har lett till någon bestående lösning i Mellersta Östern. Därför måste vi främja en utveckling som bygger på förhandlingar och en politisk lösning. Skall detta vara möjligt att åstadkomma krävs det att alla inblandade parter deltar. Det är en lång väg att gå. Men jag tror att det är den enda vägen om nya våldshandlingar och krig skall kunna undvikas.

Den gamla diktaturen i Portugal har fallit. Vi knyter stora förhoppningar till att det förestående valet i Portugal på allvar skall markera inledningen på en demokratisk utveckling i detta land. Med oro har vi noterat hur krafter till höger och vänster har motarbetat en sådan utveckling i Portugal. Så mycket större förhoppningar fäster vi nu vid dessa val, och vår utgångspunkt är självfallet att valresultatet skall respekteras av alla parter i landet.

Militärjuntan i Chile står alltjämt som en symbol för det förtryck och den ofrihet under vilka miljoner människor över hela världen fortfarande lever. Vi har många gånger givit uttryck åt den avsky vi känner inför det förtryck som utövas där. Vårt land måste i allt sitt internationella handlande arbeta för att våldsregimer av vad slag och märke de vara må ersättas med styrelseformer som garanterar människorna elementära fri- och rättigheter och en socialt dräglig tillvaro.

Situationen i södra Afrika har under de senaste månaderna skärpts. Angola och Moçambique har intagit sin rättmätiga plats i de självständiga staternas krets. Med stor uppmärksamhet har vi följt inbördesstriderna i Angola efter självständigheten.

Vi tvingas emellertid konstatera att utländska makter funnit anledning att ingripa i striderna. Det innebär självfallet att riskerna för en spridning av kriget är större än de annars skulle vara. Vi förutsätter att den svenska regeringen med kraft och skärpa gör klart för den kubanska regeringen

och för den sydafrikanska regeringen att Sverige inte godtar den inblandning i en annan stats inre angelägenheter som dessa länders intervention i Angola innebär. Regeringens deklaration på denna punkt är välgörande, och jag instämmer i uppmaningen till de svenska företagen att avstå från investeringar i Sydafrika. Men regeringsdeklarationen lider av bristen att endast Sydafrika nämns vid namn när det gäller interventionen i Angola. Enligt uppgifter i svensk press har Sydafrika redan dragit tillbaka sina trupper från Angola. Cuba måste omgående uppmanas att göra det samma. Regeringen måste i denna fråga se med båda ögonen, inte bara med ena ögat.

Den svarta majoriteten i södra Afrika väntar fortfarande på sin självklara rätt till jämlikhet. Smithregimen i Rhodesia klamrar sig fast vid makten. I Sydafrika slår apartheidpolitiken bort varje möjlighet för den färgade majoriteten att få sin rättmätiga del av levnadsstandarden och de politiska rättigheterna. Spänningen har höjts och risken för en krigisk urladdning är, som jag bedömer det, mycket stor. Det är inte svårt att göra sig en föreställning om vilka ohyggliga lidanden en konflikt i detta område skulle medföra. Inför hotet om en sådan konflikt måste vi med än större skärpa arbeta för att den färgade befolkningen i södra Afrika tillförsäkras sina självklara rättigheter. Därefter kan en situation inträda som ger förutsättningar för en lugn och fredlig utveckling i området, en utveckling som grundar sig på ömsesidig respekt och lika rättigheter för olika folkgrupper.

Herr talman! För att vi skall ha en möjlighet att till efterkommande generationer kunna överlämna en värld i fred måste vi ha två viktiga mål för ögonen: avspänningspolitiken måste fullföljas till en reell nedrustning, och jämlikhet mellan världens rika och fattiga länder måste skapas.

Vi vet genom historien att stora sociala skillnader inom ett samhälle skapar konflikter som mycket ofta tar sig våldsamma uttryck. Dagens världssamhälle uppvisar stora sådana sociala skillnader. Klyftan mellan rika och fattiga folk är, som vi alla vet, mycket stor och den ökar för varje år. Vad vi alltså måste göra är att utforma en internationell politik eller att utarbeta en internationell plan, som kan bringa denna klyfta att minska. Jag har tidigare talat om att världen behöver en överlevnadsplan. En sådan internationell satsning är lika angelägen i dag som den var när denna tanke ursprungligen framfördes för ett antal år sedan.

Det finns hoppningivande signaler. Det som vi ser som det mest hoppningivande är resultaten från FN:s sjätte och sjunde extra generalförsamlingar, som på allvar tar itu med frågor om resursfördelning, resurshushållning och vad som nu kallas en ny ekonomisk världsordning. Dessa FN-konferenser har slagit fast den enkla tesen att global jämlikhet inte åstadkoms enbart genom en ensidig resursöverföring från de rika till de fattiga länderna i den s. k. u-hjälpens hittillsvarande former. Vad som nu måste till är mera av att de rika länderna själva ålägger sig en hushållning med resurser och avstår från en ohämmad tillväxtökning, som

tömmer de resurser som finns och som traditionella fördelningsmekanismer inte lyckats fördela på ett rättvist sätt. Det är alltså så, att de rika länderna successivt måste ställa om sin livsföring och anpassa den till det internationella världssamhällets gemensamma villkor.

För vår del hälsar vi denna insikt, som ingalunda är ny för oss, med tillfredsställelse. När andra partier i slutet på 1960-talet drev tesen att det svenska jordbruket mer eller mindre skulle avskaffas, sade vi nej. Ett av våra argument var just att vi här i Sverige inte har någon moralisk rätt att minska vår livsmedelsproduktion mot bakgrund av världens totala behov av livsmedel, ett behov som vi och andra redan då förutsåg skulle komma att öka mycket kraftigt framöver. De krav som beslutet om en ny ekonomisk världsordning ställer på de rika samhällena, bl. a. det svenska, är svåra att förutse i detalj. Ännu svårare är att bedöma hur den omställning, som med eller utan vår aktiva medverkan måste komma, ser ut i sin praktiska utformning.

Det är i detta perspektiv som vi nu måste se till att vi påverkar denna utveckling. Ett första steg är att, som vi föreslagit, kartlägga vilka grundläggande krav som de beslut som redan har tagits i FN ställer på oss, och sedan utforma en politik för global jämlikhet, som vi kan vinna förtroende och gehör för. Det måste bli fråga om en internationell solidaritet inte bara i ord utan även i praktisk handling.

Den andra stora framtidsfråga som jag skulle vilja ta upp här gäller nedrustningen. Jag har tidigare talat om avspänningen i Europa och det stora värde vi sätter på den. Den politiken är i dag allmänt omfattad och borde rimligen ha skapat de politiska förutsättningar som krävs för att arbetet på en militär nedrustning skulle ha kunnat bedrivas mer framgångsrikt.

Vi kan konstatera att resultat på nedrustningens område inte på långt när nått upp till förväntningarna. Tvärtom – rustningarna ökar och risken för en ytterligare spridning av kärnvapen är överhängande.

Detta sista – alltså riskerna för en snabb spridning av kärnvapen som ett resultat av det snabba genomförandet av civila kärnenergiprogram – har föranlett oss från centern att försöka finna vägar, som kan bidra till att detta fredshot avlägsnas.

Jag behöver inte här upprepa hur det i dagsläget ser ut när det gäller den snabba ökningen av potentiella kärnvapenmakter. Det har konstaterats av andra, inte bara av företrädare för centern, t. ex. i en interpellation av Johannes Antonsson i januari, utan även av framstående företrädare för regeringen. Låt mig bara i korthet slå fast att år 1980 – alltså bara om fyra år – kommer, om den nuvarande utvecklingen får fortsätta, ett femtiotal länder att ha möjligheter att framställa egna kärnvapen.

Mot denna bakgrund har vi tagit upp tanken på att Sverige borde kunna ta initiativ i syfte att åstadkomma ett internationellt förbud mot export av kärnenergianläggningar för civilt bruk till länder som inte skrivit på icke-spridningsavtalet. Det förslaget har vi fört fram, sedan vi kunnat

konstatera att arbetet på att utforma ett internationellt kontrollsystem för den nukleära verksamheten inte har lett till något godtagbart resultat. Detta konstateras också i regeringsdeklarationen. Ingenting har hänt som gör att vi finner anledning att frånga vårt förslag. Regeringens tveksamhet grundar sig uppenbarligen på farhågor att ett sådant förslag skulle leda till att vi fick en utanförstående grupp av stater, som utan varje kontroll ändå skulle medverka till att riskerna för kärnvapenspridning bestod. Den risken kan finnas, det medger jag, men jag har svårt att förstå hur man kan påstå att risken för ett sådant resultat är överhängande, när man samtidigt säger att man inte ens tagit upp vårt förslag under nedrustningssamtalen i Genève. Först sedan regeringen har gjort det, finns det väl möjligheter att bedöma hur pass framkomlig denna väg kan vara. Intill dess får vi nöja oss med vetskapen om att i varje fall Sydkorea, inför hotet om ökad internationell kritik, valde att skriva under icke-spridningsavtalet innan man köpte in ett kärnkraftverk från Förenta staterna.

Jag vill alltså än en gång uppmana regeringen att på nytt överväga vårt förslag om exportförbud för nukleärt material till stater utanför icke-spridningsavtalet.

Centerförslaget har fått ny aktualitet mot bakgrunden av de s. k. Londonöverläggningarna, vilkas hemliga klausuler ingen utanför regeringskretsen känner till. Låt oss först gemensamt konstatera att dessa överläggningar och de hemliga resultaten har kommit till stånd sedan säljarländerna funnit att den internationella IAEA-kontrollen över s. k. klyvbart material inte fungerar tillfredsställande. Avsikten är tydligen nu att säljarländerna själva skall utöva den kontroll över köparländerna som det internationella organet inte givits möjligheter till. Varje överenskommelse som kan minska riskerna för kärnvapenspridning hälsar jag självfallet med stor tillfredsställelse och som ett steg i rätt riktning.

Hemlighetsmakeriet kring detta avtal är dock svårförståeligt. Vad är det i denna kontroll som inte tål offentlighetens ljus? Vilka krav är det som deltagarländerna har ställt och som framtvingar detta hemlighetsmakeri?

Jag är självfallet fullt medveten om att internationell politik i vissa sammanhang kräver ett visst mått av begränsad offentlighet – men jag har svårt att i detta sammanhang godta hemlighetsmakeri. Vad är det för riktlinjer Sverige anslutit sig till? Därom ger deklarationen inget besked. Om avsikten med dessa hemliga riktlinjer är att förhindra spridning av kärnvapen – en risk som är en följd av den fortgående utbyggnaden av kärnkraft – är det då inte bättre att Londonöverenskommelsens bestämmelser och förpliktelser görs offentliga, så att en bred världsoption kan medverka till att bestämmelserna följs? Alltså: Vore inte offentlighet här ett bättre skydd mot kärnvapenspridning än hemlighetsmakeriet? Regeringen måste enligt min mening arbeta för att denna överenskommelse görs offentlig – jag är medveten om att det inte kan göras utan de andra staternas medgivande.

Nr 93

Onsdagen den
31 mars 1976

*Utrikes-, handels-
och valutapolitisk
debatt*

Jag har på några punkter kommenterat regeringens deklARATION. Nu som tidigare kan jag konstatera att det råder stor överensstämmelse mellan socialdemokratin och centern i de utrikespolitiska frågorna.

Herr talman! Centern har en trovärdig svensk neutralitetspolitik som mål för sina utrikespolitiska strävanden. Avgörande för oss är att vårt land inte gör internationella åtaganden, som skulle äventyra den säkerhetspolitik som har varit och är ett viktigt bidrag till fred och säkerhet i Europa och i hela världen.